

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ.
УДК 338.2.

Мельник В.В.

к.е.н. , доцент кафедри економіки та соціально – поведінкових наук

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

**РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК СТІЙКОГО РОЗВИТКУ**

**REFORMING STATE SOCIO – ECONOMIC POLICY OF UKRAINE AS
FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

АНОТАЦІЯ.

У статті обґрунтовано сутність державного регулювання економіки, опрацьовано основні підходи, напрями та інструменти державного впливу на перебіг економічних процесів. Проаналізовано питання підвищення ефективності державного регулювання економіки.

Характеризуються мета державного регулювання та визначаються форми його успішного здійснення. Розглянуто причини необхідності втручання держави в становлення економіки. Вказано принципи успішного досягнення цілей державної економічної політики.

Розглянуто питання доцільності застосування Європейської моделі державного регулювання соціально-економічних відносин та її здатності коректно працювати в Україні за наявності національних відмінностей. Описано цілі та засоби державного регулювання економічної сфери для оптимального впровадження механізмів регуляторної політики.

Ключові слова: державне регулювання, трансформація, економіка, ринкова економіка, механізм державного регулювання, виробництво, власність.

АННОТАЦИЯ.

В статье обоснована сущность государственного регулирования экономики, обработаны основные подходы, направления и инструменты государственного влияния на ход экономических процессов. Проанализированы вопросы повышения эффективности государственного регулирования экономики.

Характеризуются цель государственного регулирования и определяются формы его успешного осуществления. Рассмотрены причины необходимости вмешательства государства в становлении экономики. Указано принципы успешного достижения целей государственной экономической политики.

Рассмотрены вопросы целесообразности применения Европейской модели государственного регулирования социально-экономических отношений и ее способности корректно работать в Украине при наличии национальных различий. Описаны цели и средства государственного регулирования экономической сферы для оптимального внедрения механизмов регуляторной политики.

Ключевые слова: государственное регулирование, трансформация, экономика, рыночная экономика, механизм государственного регулирования, производство, собственность.

ANNOTATION.

In the article the essence of state regulation of the economy, the main approaches worked, directions and instruments of state influence on the economic processes. Analyzed the issue of increasing the effectiveness of state regulation of the economy.

Characterized purpose of government regulation and determined forms its successful implementation. Causes necessity of state intervention in the economy becoming. This principle successfully achieve the objectives of economic policy.

The question of the usefulness of the European model of state regulation of social and economic relations and its ability to work properly in the presence of

Ukraine national differences. We describe the objectives and methods of state regulation of the economic sphere for optimal implementation of mechanisms for regulatory policy.

Key words: government regulation, transformation, economy, market economy, the mechanism of state regulation, production, property.

Постановка проблеми. Питання розвитку і територіальної взаємодії є надзвичайно актуальними для України, адже відсутність обґрунтованої політики соціально-економічного розвитку всієї держави може призвести до зростання диспропорцій та загострення економічних, політичних і соціальних проблем в регіонах. Налагодження ефективного та сталого соціально-економічного розвитку займає ключове місце у системі сучасної державної політики України. Адже доведено, що для досягнення відповідного соціально-економічного розвитку необхідним є наявність механізмів, функціонування яких забезпечує збалансованість і сталий розвиток всіх територій, їх інвестиційну привабливість, зменшення міжрегіональних диспропорцій та ефективне державне регулювання тощо.

На державному рівні проголошено, що регулювання соціально-економічного розвитку належить до пріоритетних завдань, і є одним із ключових питань у процесі становлення нової моделі соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні, вагомим інструментом забезпечення територіальної цілісності та стабільності в державі. Зміцнення державності країни вимагає створення єдиного господарського комплексу з ефективним використанням місцевих ресурсів, переваг територіального поділу праці та запобігання ускладнень на політичному, економічному, міжетнічному підґрунті, що повинна забезпечити відповідна загальнодержавна політика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціально – економічного розвитку суспільства досліджували у своїх роботах такі зарубіжні вчені: Й. Шумпетер, З. Бжезинський, В. Леонтьєв, У. Ростоу, Р. Солоу. У вітчизняній економічній науці проблеми соціально-економічного розвитку вивчали Б.М.Данилишин, В.Д. Базилевич, А.К. Василевський, В.М.

Геєць, О.П.Кірдан, С.В. Мочерний, Ю.М. Пахомов, В.О. Стойка тощо. Різні аспекти соціально-економічних проблем і стратегічних пріоритетів розвитку розглядаються в працях: О.Ю. Амосова, О.В. Безуглого, О.С. Конотопцева, С.В. Краснопорова, В.В. Мамонова, О.В. Ольшанського, Н.М. Мельтюхової та ін. дослідників. Проте існуючі дослідження присвячені в основному економічним, теоретичним і прикладним проблемам державного регулювання соціально-економічного розвитку. Разом з тим науковцями мало уваги приділяється іншим проблемам державного регулювання соціально-економічного розвитку територіально-адміністративних одиниць.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування необхідності вдосконалення системного дослідження питань державного регулювання сталого розвитку України в контексті соціально-економічних змін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективна соціально-економічна політика має забезпечувати високий рівень життя, так наголошують у багатьох наукових публікаціях. Це досягається тоді, коли людина забезпечена їжею і житлом, а також іншими об'єктами соціальної інфраструктури, що в повній мірі задовольняють її запити. Крім цього на рівень життя впливають певні якісні характеристики щодо розвитку суспільства, пов'язані з ступенем забрудненості навколишнього середовища, шумовим фоном, станом здоров'я та рівнем розвитку системи охорони здоров'я, щільність населення, рівень злочинності тощо.

Таким чином подолання негативних явищ соціально-економічного розвитку та складних і суперечливих процесів сучасних суспільних трансформацій передбачають необхідність проведення виваженої та ефективної державної політики. «Складність нашої економічної ситуації, – як зазначає проф. Шаров О.М. – зумовлена багатоджерельністю її проблем». І причиною цього, на його думку, є «політика невизначеності в усіх її проявах [20, с. 62]. Тому вирішення проблем сталого соціально-економічного розвитку вимагає зміни пріоритетів, нових підходів та політичної волі урядових структур.

Здійснення державного регулювання територіального розвитку в Україні стикається з багатьма труднощами. Перепонами державного регулювання розвитку територій є відсутність єдиної нормативно встановленої процедури "відбору" регіональних проблем для прийняття рішень на державному рівні. До головних перешкод на шляху забезпечення ефективного державного регулювання соціально-економічного та екологічного розвитку в Україні можна віднести: відсутність системного підходу до регіональної політики, невизначеність стратегічних перспектив регіонального розвитку; недостатнє використання існуючих інструментів державного регулювання, спрямованих на стимулювання розвитку регіонів, у тому числі депресивних територій; низьку інституційну та фінансову спроможність місцевих органів влади щодо вирішення питань місцевого значення; відсутність дієвих та ефективних механізмів формування місцевих бюджетів на основі гарантованих державою соціальних стандартів надання послуг населенню незалежно від місця проживання; незавершеність формування та недосконалість моделі управління на регіональному рівні [4, 16, 2].

Державне регулювання територіального розвитку, як і будь-яка інша діяльність держави, потребує також належного нормативно-правового забезпечення. Назріла нагальна потреба у прийнятті та доопрацюванні низки законів та підзаконних актів, які б нормативно закріпили довгострокову концепцію сталого розвитку України. Визначення пріоритетів і перспектив, адекватне формування цілей розвитку кожного конкретного регіону з урахуванням наявного ресурсного забезпечення потребує запровадження стратегічного підходу до державного регулювання регіонального розвитку [9, с. 21].

Актуальність використання стратегічного підходу визначається також активізацією європейської інтеграції та міжрегіональним співробітництвом на рівні регіонів України та регіонів ЄС як спосіб виявлення конкурентних переваг економічних агентів і національної економіки у цілому. Це ставить

перед нашою державою низку актуальних завдань, пріоритетного значення, серед яких набувають: реформування владних відносин, визначення стратегії реалізації принципів сталого розвитку на національному, регіональному та місцевому рівнях; дотримання збалансованого соціально–економічного розвитку регіонів та підвищення їх конкурентоспроможності [11, с. 151].

Пріоритетні завдання державного управління сталим регіональним розвитком визначають зміст державного регулювання соціально–економічним розвитком регіонів як систему, яка: 1) ґрунтується на здатності до саморозвитку та відтворення; 2) забезпечується децентралізацією та синергією; 3) визначається функціональним та інституціональним способом організації взаємодії елементів; 4) забезпечується сукупністю здійснюваних органами місцевого управління, громадою та державою стратегічних заходів. Розробка власної стратегії державного регулювання сучасних регіонів України в умовах реалізації її структурно інноваційної моделі економічного розвитку та досягнення рівня сталого економічного зростання на рівні всіх регіонів може базуватися на засадах закордонного досвіду стратегічного бачення економічного зростання. Зокрема, у "Стратегії для Польщі" розробленої міністром фінансів Польщі Г. Колодко економіка має розглядатися як суспільна, соціальна і ринкова [13].

Оскільки сталий розвиток національної економіки є неможливим поза соціумом, без широкого залучення до нього широких верств населення, то подолання кризи соціальної складової економічної політики держави слід шукати на засадах забезпечення суспільного консенсусу. У ХХІ ст. конкурентоспроможними будуть держави, здатні скористатися власним історичним досвідом і використати найкращі характеристики інших моделей для мобілізації ресурсів за допомогою ефективної системи стратегічного планування, налагодження механізмів взаємодії з громадянським суспільством та інвестування в соціальні програми [1, с. 15–16].

У розвинених країнах дедалі більше концентруються ресурси на стратегічних напрямках, використовуючи для цього значні бюджетні кошти,

стратегічне планування, промислову політику. П. Єщенко з цього приводу зауважує, що саме ті країни, які відійшли від неоліберальної моделі й опираються на визначальну роль держави в економічному розвитку, забезпечили сприятливі умови для модернізації національної економіки [7, с. 5].

Сумніви у традиційних та випробуваних на попередніх етапах еволюційного розвитку суспільства інструментах регулювання ліберальної моделі економіки ґрунтуються на поширенні практики отримання неочікуваних і навіть протилежних бажаним результатам державних регуляторних впливів [14, с. 17–19].

Причому йдеться, як про важелі макроекономічної стабілізації, так і про засоби стимулювання економічного зростання [5, с. 8–11].

У багатьох країнах стимулювання споживчих витрат домашніх господарств тривалий час використовувалося як засіб антикризової політики, однак це не привело до відповідного збільшення схильності до нагромадження, а, отже, не змогло перетворитися на механізм стимулювання інвестиційної діяльності. Бюджетна консолідація і податкова лібералізація виявили, що негативний вплив від зменшення державних видатків є більш значним, ніж вплив скорочення ставок оподаткування на активність суб'єктів господарювання. Натомість скорочення бюджетних витрат зменшує вплив уряду на сукупний попит і знижує дію вмонтованих бюджетних стабілізаторів. За незначного внутрішнього попиту відбувається надмірна концентрація на напрямках з гарантованою ліквідністю продукції та зниження пропозиції відповідно до попиту, що скорочується, а фінансові ресурси суб'єктів господарювання використовуються недостатньо ефективно через зниження мотивації до інвестування [8, с. 42–43].

Виважена економічна політика на перше місце ставить результативність економічних інструментів. За сучасних умов уже недостатньо результативними є такі методи, як тарифні обмеження, використання державного замовлення, зміна облікової ставки, обмінного курсу,

маніпулювання ставками оподаткування. Держава повинна здійснювати стратегічний вплив на економіку, вибудовуючи свою політику на принципах, які доповнюють дію традиційних ринкових важелів [6, с. 58]. Таким чином, виважена економічна політика передбачає обрання оптимального, спроможного забезпечити необхідні результати інструментарію регулювання макроекономічних процесів. Для цього мають бути враховані середовище, в якому здійснюється політика, суб'єкт, який її здійснює, наявність ресурсів і можливостей тощо. Однак при цьому досягається синергетичний ефект ендогенного розвитку на засадах подолання кризи довіри в суспільстві [18, с. 69–77]. В умовах України реалізація такої економічної політики має відбуватися через поглиблення інституційних реформ і доповнення ринкових інструментів державною політикою, спрямованою на забезпечення стійкого економічного зростання. Натомість державна політика у розвинених країнах щоразу більшою мірою сприяє "вмонтуванню" позитивного потенціалу співпраці у механізми конкуренції, а також делегуванню влади об'єднанням підприємців [17, с. 15–18].

Держава повинна через структурні зрушення цілеспрямовано формувати інституційне підґрунтя для сприйняття економікою позитивних сигналів до економічного зростання. Зокрема, замість необґрунтованого виокремлення пріоритетних галузей слід забезпечити спроможність економіки без зовнішнього втручання визначати й підтримувати ті пріоритети, які справді здатні сприяти модернізації та зміцненню конкурентоспроможності. Здебільшого такими інструментами є функціональна підтримка експортної діяльності, інвестиційно-інноваційної діяльності, структуризація фінансової системи для підвищення інвестиційного потенціалу економіки, створення робочих місць, розвитку підприємництва тощо. Водночас, самодостатній внутрішній ринок, як зазначають А. Мазаракі та В. Лагутін, підвищує роль ендогенних чинників у моделі національного економічного розвитку [15, с. 14].

Вчені з Інституту економіки та прогнозування НАН України обґрунтовують необхідність переходу української економіки на засади реконструктивного розвитку. При цьому наголошується на важливості державних інвестицій, які повинні стати елементом обов'язкових видатків уряду. Реконструктивний тип економічного розвитку, має ґрунтуватися на засадах інституційної спроможності усунення суперечностей у трикутнику "суспільство-держава-економіка". Концепція реконструктивного розвитку має важливе значення для України, оскільки обумовлює необхідність зміни принципів вирішення господарських проблем. Структурні зрушення в економіці повинні динамізувати розвиток внутрішнього ринку, сприяти підвищенню життєвого рівня населення. Реконструктивний розвиток є соціально спрямованим, що передбачає збалансування інтересів усіх категорій домашніх господарств [3, с. 10].

Роль держави в економіці доцільно досліджувати у межах неінституційно-міжпарадигмального синтезу, який об'єднує розгляд економічної проблематики у широкому суспільному контексті та взаємодії з іншими галузями наук, ідеї реформування економіки з позицій суспільного контролю та державного регулювання. У межах такого підходу державу можна визначити як особливий тип організації, що фундаментально відрізняється від інших організацій, які функціонують в економіці. [10, с. 38].

Висновки. За сучасних умов ринкових перетворень державне регулювання територіальним розвитком має стати ключовою ланкою. При цьому важливо відзначити, що воно формується під впливом багатьох факторів, певна сукупність яких створює підвалини теоретичних засад і посилення відповідних територіальних впливів. Тоб то існують проблеми регулювання розвитку які зумовлені складним взаємопроникненням природних, просторових, економічних, політичних і соціальних суперечностей, що пов'язано зі значною неоднорідністю територій країни та великою поліструктурністю територіальної організації влади.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Артџомава Т. Відносини суспільного відтворення в Україні у контексті трансформації моделей державного управління. Економічна теорія. 2016. № 3. С. 5–17.
2. Vozeman B., Straussman J.D. Public Management Strategies. – San Francisco: Jossey-Bass, 2000.
3. Геєць В. М. Особливості взаємозв'язку економічних і політичних передумов реконструктивного розвитку економіки України. Економіка України. 2016. № 12. С. 3–21.
4. Герасимчук З.В. Економічна безпека регіону: методика оцінки та стратегія забезпечення / З.В. Герасимчук, Н.С. Вавдіюк // Соц.-екон. дослідж. в перехід. період: Зб. наук. пр. 2005. Вип. 2. С. 426–445.
5. Даниленко А. І. Фінансові аспекти управління економічним розвитком. Економіка України. 2015. № 10. С. 4–22.
6. Данилишин Б. М. Тактика еволюціонізму в сучасному економічному розвитку світу (в аспекті Третьої та Четвертої промислових революцій). Економіка України. 2016. № 8. С. 44–61.
7. Єщенко П. С. До інновацій та стратегічних пріоритетів шляхом об'єднання "невидимої" та "видимої" руки. Економіка України. 2016. № 5. С. 3–16.
8. Жаліло Я. Особливості реалізації економічної політики держави в умовах сучасних тенденцій суспільного розвитку. Економічна теорія. 2016. № 1. С. 39–52.
9. Жихор О.Б. Модель державного регулювання розвитку регіону: стратегічні, тактичні та операційні на прями / О.Б. Жихор, Н.В. Кузьминчук // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2013. № 1 (16). С. 21–25.
10. Жукова А. Альтернативність економічного розвитку держави з погляду інституціонального підходу. Економічна теорія. 2016. С. 33–45.

11. Іляш О.І. Пріоритети державного регулювання у сфері соціально-економічної безпеки України / О.І. Іляш, Васильців Т.Г. // Стратегічні пріоритети. 2014. № 3 (32). С. 150–156.
12. Кірдан О.П. Особливості забезпечення ефективного розвитку аграрного сектора економіки України та збалансованості учасників аграрного ринку / О.П. Кірдан // Економічний вісник університету : Збірник наукових праць учених та аспірантів ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» 2015. Випуск 25/1. С. 7–10.
13. Колодко Гжегож. Чверть століття трансформацій / Гжегож Колодко [Електронний ресурс] Виступ в Інституті економіки та прогнозування НАНУ, травень 2014 р. – Режим доступ: <http://f.ief.org.ua/kolodko.pdf>.
14. Лагутін В. Д. Економічна політика держави: сутність, етапи, механізми. Економічна теорія. 2006. № 4. С. 16–26.
15. Мазаракі А. А., Лагутін В. Д. Внутрішній ринок України в умовах дисбалансів між виробництвом і споживанням. Економіка України. 2016. № 4. С. 4–18.
16. Мельтюхова Н.М. Державне управління як єдність діяльності та відносин: [монографія] / Н.М. Мельтюхова. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2010. 204 с.
17. Полтерович В. Позитивное сотрудничество: факторы и механизмы эволюции. Вопросы экономики. 2016. № 11. С. 5–23.
18. Райнерт Ерік С. Як багаті країни забагатіли ... і чому бідні країни лишаються бідними ; пер. з англ. П. Тарашука. К. : Темпора, 2014. 443 с.
19. Стойка В.О. Інновації як чинник забезпечення ефективного суспільного виробництва / В.О. Стойка // Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 6. С. 28–31.
20. Шаров, О. М. Синдром невизначеності української економіки / О. М. Шаров // Економіка України. № 6. 2015. С. 61–65.

